

Можливості бібліотеки щодо просування читання у молодіжне середовище: сучасний підхід (Методичні рекомендації)

На сьогоднішній день існує велика проблема, яка полягає у небажанні та незацікавленості молоді читати. Підростає покоління дедалі більше байдуже до книжок, які їм замінюють телебачення, комп'ютери, Інтернет, відеоігри тощо. Це негативно впливає на розвиток особистості сучасної молодої людини, знижує загальний рівень освіти, культури, духовності. Українці впевнено залишають категорію «найбільш читаючих в світі», близько 46% наших громадян взагалі не читають.

У 2009 році Кабінетом Міністрів України схвалена **Концепція Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року**, яка має на меті виховання потреби у дітей, юнацтва та молоді систематичного читання, підвищення читацької активності та компетентності. На бібліотеки, що обслуговують дітей і юнацтво, покладаються завдання популяризації книги і читання, пошуку інноваційних форм і методів роботи з користувачами.

Бажання читати у молоді не постане саме собою, його треба прищеплювати і розвивати, аби поняття «читати» стало синонімом таких понять, як «мислити», «жити».

Кожна бібліотека намічає свої шляхи вирішення проблеми читання молоді. Важливим орієнтиром діяльності бібліотеки є читач нового покоління, з його запитами, потребами та проблемами. Але запорука успіху – це комплексний підхід, систематичність, креативність, партнерські відносини з навчальними і позашкільними установами.

Найбільш доцільною формою організації діяльності бібліотеки з популяризації читання може стати розробка власної комплексної програми, яка має включати такі напрями:

1. Вивчення читацьких інтересів, уподобань
2. Індивідуальна робота
3. Інформаційно-бібліографічна діяльність
4. Формування, поповнення фонду
5. Наочна популяризація читання
6. Масові заходи
7. Популяризація читання у ЗМІ
8. Створення позитивного іміджу бібліотеки

Починати роботу рекомендуємо з вивчення читацьких інтересів за допомогою міні-анкетувань, наприклад:

- «Книга у спадок» (батьки – дітям)
- «Ульотне читання для справжніх книгогризів» (підлітки-підліткам)
- «Від серця до серця: однолітки радять»

Логічним завершенням цієї роботи можуть стати яскраво оформлені однойменні виставки читацьких уподобань та виставки поради.

Серед більш досвідчених читачів вікової категорії 18-22 років можна провести бліц-опитування **«Мій особистий Букер»**, а за результатами оформити виставку-книжковий хіт **«Нове покоління обирає книгу...»**.

Бліц-опитування **«Book-симпатія»** та збирання відгуків про прочитану книгу **«Читач сказав браво»** допоможуть визначити рейтинги читацьких переваг:

- «Гаряча десятка: 10 найкращих художніх творів»
- «Мій найкращий помічник: 10 найкращих науково-популярних та навчальних книжок»
- «Книга майбутнього»

Рейтинги доцільно розмістити на інформаційному дисплеї або у формі **книжкового дерева** (листочками якого будуть служити заповнені читачами листи-анкети).

Результати таких досліджень стануть вам у пригоді при доукомплектуванні книжкового фонду ваших бібліотек.

Більший ефект від деяких форм вивчення уподобань користувачів можна отримати, якщо винести їх за стіни бібліотеки, перетворити на вуличні акції, до проведення яких залучити читацький актив.

Для задоволення читацьких інтересів треба створити умови для пріоритетного обслуговування, наприклад, таких категорій молодих читачів, як:

- юні науковці та дослідники
- лідери читання
- підлітки-сироти
- творча та обдарована молодь
- ті, хто читає за уподобанням
- ті, хто читають від випадку до випадку
- ті, хто не читають взагалі

Бібліотекарі повинні надавати допомогу у виборі книг окремим групам читачів, проводити індивідуальне бібліографічне інформування учнів, студентів, викладачів та лідерів читання щодо пріоритетних тем їх читання.

Кращих читачів радимо представити у "**Книзі бібліотечних рекордів**", яка може мати будь-яку форму: книжкова виставка, альбом, плакат тощо.

"Книга" створюється за окремими номінаціями:

- **най-найчитаюча родина**
- **читацька династія**
- **найдопитливіші читачі**
- **аматори інтелектуального читання**
- **читачі-ерудити**

Бібліографія залишається необхідним компонентом виховання у молоді культури читання.

Традиційні *рекомендаційні списки* можна робити у вигляді «шорт-листів» або короткої реклами книжок з елементами бібліографічного опису, *інформацій-закладок*: «Улюблений автор читачів», «Увага! Новий роман», *листів-рекомендацій* «Відкриваємо нове ім'я», *експрес-інформацій* «Авангард українського письменства» тощо.

Популяризація нових авторів, сучасних бестселерів у такий спосіб знаходить відгук у читачів. Для деяких можна підготувати список книг певного автора, певного спрямування. Зважаючи, що нових надходжень традиційно не вистачає, шорт-листи можуть вміщувати інформацію про журнальні варіанти популярних творів і таких, котрі пройшли непоміченими.

Щоб зробити молодих читачів активними помічниками в просуванні читання, можна запропонувати їм написати відгуки про прочитані твори у **портфоліо читацьких відгуків "Раджу прочитати"**. Нове видання, що надійшло у фонд, супроводжується листком повернення, де читачеві пропонується поставити оцінку й поділитися враженнями про прочитане.

Читачі можуть стати співавторами *серії* "**Бібліотечна закладка**". Кожна з таких закладок - це думка читача про книгу й інформація про її автора. При оформленні закладок можна використати малюнки й оригінальний текст читача.

Серед різноманітних форм бібліографічних посібників перевага віддається **дайджесту**, що дозволяє надавати користувачам розгорнуту інформацію про літературні явища.

Коло явищ художньої літератури в сучасному суспільстві надзвичайно широке і різноманітне. Тому видання можуть бути представлені за **наступними серіями**:

- **Літературні премії року**
- **Книгосвіт - визнання, лідери рейтингів, бестселери**
- **Подія року - автор**

Регулярно знайомити користувачів бібліотек з новинками сучасного літературного життя, талановитими авторами й книгами, що одержали визнання читачів можна за допомогою інформаційно-бібліографічного посібника - «**Літературні підсумки року**».

У **книжковій виставці** є свої переваги перед іншими формами роботи: навіть ті читачі, які не полюбляють самостійно шукати книжки у каталогах, обов'язково зупиняться

біля добре, зі смаком оформленої виставки. Саме **книжкові виставки** створюють позитивний імідж бібліотеки.

З метою привернення уваги молоді до читання та полегшення пошуку необхідних видань в бібліотеці пропонуємо оформити книжкові виставки, які викликають у читачів емоції, не залишають їх байдужими.

Це можуть бути:

- **виставка-пропозиція «Бібліодрайв – для молодих, активних, модних»**
- **виставка одного жанру «Фентезі – forever»**
- **виставка-серпантин «Бібліогурманіка – апетитне читання»**
- **виставка-рейтинг «Українське слово просить до тебе: уподобання українських читачів»**

З метою рекламування **нових надходжень** до бібліотеки рекомендуємо, наприклад, такі **книжкові виставки**, як:

- **«Гарний настрій з новинкою»**
- **«Книжкове безсоння – читаємо новинку»**
- **«Сам на сам з новою книгою»**
- **«Новий час – нові книги»**

Можна підготувати **книжкову виставку «Українська книга ХХ століття»**, де розкрити, що відбувалось у поезії, драматургії у ХХ ст., які роки в історії літератури були «урожайними» на літературні таланти, а які навпаки, хто належить до першого літературного покоління ХХІ ст. і т. ін.

Інформуванню широкого загалу читачів про нових письменників може сприяти постійно діюча **книжкова виставка «Міні-маркет сучасної української літератури»**, де поступово, циклічно представлятимуться твори цих авторів за жанрами, в яких вони працюють. При організації експозиції можна використати лекцію **«Смак сучасної української літератури»**, розділи якої прекрасно розкривають течії, спрямування літературного процесу. Увагу користувача на абонементі приверне книжкова виставка **«Читати українське у час телевізії та Інтернету»**.

Багато читачів у своєму виборі орієнтуються на авторів - переможців літературних премій та конкурсів, хоча ставлення любителів книги, спеціалістів та й самих письменників до цих премій та конкурсів неоднозначне. Тим цікавіше представити переможців, лауреатів на **виставці «Її величність українська Книга»**, де зібрати відгуки преси і літературознавців, висловлювання думок читачів, самих авторів. Одночасно з демонстрацією виставки можна провести **інформаційну годину «Читай книжки, що стали подією»**, **«Лауреати загальновідомих премій і конкурсів»**.

З метою просування читання у молодіжне середовище рекомендуємо запровадити **літературний подійм** «Модна книга» як інноваційну форму книжкової виставки за розділами:

- От кутюр – вишукане читання
- Прет-а-порте – читання на кожен день
- Ретро, або з бабусиною скриньки
- Модні аксесуари – новинки літератури
- Зіркова мода. Що читають зірки кіно та естради

Популяризації вітчизняної літератури можуть сприяти і **тематичні перегляди**, адресовані певній віковій групі користувачів: **«Історія поколінь в українській прозі»**, **«Туман кохання ніжно тане»**, **«Твори для вибагливих читачів»**, **«Українські фантасти пропонують»**. Дебютантів української літератури варто представити на **перегляді «Шукай дороги і кричи світанням»** або **«Брати слова-перлини, й рядки мережити із них»**.

Радимо використовувати і малі форми роботи: виставки однієї книги, виставки-персоналії: **«Знайомтеся! Кращі письменники-фантасти Європи»** (представити твори Сергія та Марини Дяченків), **«Маєстро інтелектуального детективу»** (письменник Олексій Волков) і т. ін. Постійно діюча **тематична полиця «Український роман, прочитаний екраном»** дозволить популяризувати одночасно твори класиків і сучасних авторів.

Дедалі більш розповсюдженою формою роботи бібліотек є підготовка **віртуальних виставок**. Так, на сайті бібліотеки користувачі можуть ознайомитися з новими іменами українських письменників та новими творами відомих авторів завдяки віртуальній виставці **«Український літературний ренесанс»**.

Представлені в Мережі **електронні бібліотеки** української літератури дають можливість ознайомитися з повнотекстовими документами, а потім висловити свої думки на форумах, які, до речі, інколи цікавіші за офіційну критику. Наявність сайтів видавництва дозволяє і бібліотекарям, і читачам відслідковувати появу нових творів.

Є така інформація і на сайтах бібліотек України (теми пошуку - **«Книга - відкриття року»**, **«Український BEST»** та **«Світові бестселери»**).

Зважаючи на технічні можливості бібліотеки, в її інформаційній зоні та біля кафедри видачі варто розмістити інформацію про літературні програми на різних каналах українського радіо і телебачення.

З метою залучення молоді до читання, популяризації кращих творів вітчизняної і зарубіжної літератури, знайомства з книжковими новинками пропонуємо започаткувати проведення **Тижня молодіжної книги** в межах Всесвітнього дня книги і авторського права (**23 квітня**).

Підготовка **Тижня** вимагає пошуку нових форм роботи, передбачає участь письменників і творчої молоді, застосування, по можливості, сучасних медіа-технологій.

Молодь має відчувати себе не пасивним глядачем на черговому «заході», а стати активним учасником культурної події. Тому найбільш доречними будуть відкриті діалоги з читачем про книги та молодіжне читання «Молоде покоління вибирає...», дискусії, в ході яких молоді люди зможуть висловити своє ставлення до різних літературних жанрів, окремих книг та авторів, вуличні акції.

В сучасну українську літературу увійшло нове покоління письменників, які пишуть про молодь і для молоді, є багато гідних перекладів творів зарубіжної літератури – саме на них необхідно сфокусувати увагу молоді.

За наявності медіа-ресурсів та доступу до Інтернет рекомендуємо організувати **пошукові веб-експедиції** «Розшукується модна книга», **відео-паради** «Подивився прочитай» (розмова про екранізацію літературних творів) тощо.

Найбільш вдалим є проведення **Тижня** у формі тематичних днів, присвячених окремим жанрам, видатним датам і подіям року.

Рекомендуємо включати до плану проведення Тижня, наприклад, такі заходи, як:

- **читацькі акції**
- **цікаві неординарні книжкові виставки**
- **творчі майстерні**
- **книжкові кастинги**
- **літературні дефіле**
- **ярмарки читацьких думок**
- **книжкові джеми для читачів-гурманів)**
- **літературні брифінги**
- **інформаційні квести**
- **літературні слаломі**
- **творчі палітри**
- **бібліографічні привали**
- **електронні презентації книг-лауреатів літературних премій та книг-ювілярів**
- **мандрівка літературними веб-сайтами**

Активною та плідною може стати робота **літературних клубів** і об'єднань, що діють при ЮСП бібліотек ЦБС, і навіть сприяють певній спеціалізації самих бібліотек. Тема сучасної літератури може бути в центрі уваги декількох клубів, наприклад:

- **«Недільні зустрічі»:** ознайомлення та обговорення елітою користувачів бібліотеки нових публікацій журналів (художня творчість та літературна критика), творів переможців літературних конкурсів і лауреатів літературних премій.
- **«Український сюжет»:** знайомство з творчістю нових вітчизняних авторів, літературними новинками.
- **«ДІЧ» («До інтелектуального читання»):** знайомство з творчістю сучасних зарубіжних авторів, творами в літературному контексті відповідної країни.
- **"Дотик до класики"** – популяризація класичної літератури серед учнів старших класів загальноосвітніх шкіл та студентів за допомогою літературно-музичних композицій, поетичних вечорів, літературних уроків та ін.

Цікавим може бути засідання **«Літературної кав'ярні»**, на початку якого можна познайомити з «Книжковим меню» у формі огляду (від сніданку до вечері), а потім запропонувати гостям дегустацію «літературних страв».

Позитивний вплив на інтерес молоді до читання матимуть літературно-творчі конкурси, а саме:

конкурс **«Супер-читач року»** за номінаціями:

- «читач-енциклопедист»
- «обдарована особистість»
- «фанат фентезі»
- «прес-оглядач»
- «містер-детектив»
- «читач-романтик»
- «лицар історичного роману»

конкурс **«Книга в моєму житті»** за номінаціями:

- «Книга і я - друзі» - конкурс творів, віршів і малюнків **про улюблені книги** для молоді
- «Книга в моєму житті» - конкурс творів, міркувань **про роль книги і читання** для молоді
- **«Досліджуйте нові світи: читайте!»** - конкурс **реклами читання**
- **«З любов'ю про бібліотеку»** - конкурс есе, нарисів **про роль бібліотеки в сучасному світі.**

Для учнів шкіл, що відпочивають у літніх шкільних таборах, варто запровадити комплекс заходів **«Літні читання»:**

- медіа-шоу «Енциклопедія Всезнайки» (за наявності відповідного обладнання)
- цикл бібліографічних привалів «Візьми книги в табір»
- книжкове шоу «Книжки дають нам крила»
- енциклопедичний слалом «Книги, що знають все і трохи більше».

Створенню **позитивного іміджу** вашої бібліотеки сприятимуть:

- **рекламні виступи** в навчальних закладах «Якщо ви не читаєте, ми йдемо до вас»
- огляди на радіо «Що читає молодь», «Книжкові події року» або цикл радіооглядів «Гаряча кава з книжкою»
- огляди книжкових новинок у місцевій пресі.

І, на останнє, хотілося б відзначити, що сьогодення вимагає від бібліотек виконання місії культурного посередника між молодим читачем і книгою.

Головне, до чого треба прагнути сьогодні бібліотекам – збільшення кількості молодих користувачів, які відчувають жагу до читання, книжковий голод, а нам, господарям книжкових багатств, є що їм запропонувати. Читання повинно стати культурною звичкою, радісним заняттям, яке спроможне підняти духовний рівень сучасної молоді.

І.Тарадименко, завідувача науково-методичним відділом
Херсонської обласної бібліотеки для юнацтва ім. Б.Лавренюва
Впровадьте в практику роботи!

Фантастичне багатоборство

Гра-презентація серії фантастики «MAIN STREAME»
видавництва «Зелений пес»

Змагання проводиться між двома командами учнів 9 класу.

Якщо команда дала невірну відповідь на запитання, право відповіді мають глядачі. За кожну правильну відповідь глядач одержує спеціальну картку. Володар найбільшої кількості карток у кінці гри отримує приз - книгу.

Ведуча: Запрошуємо взяти участь у «Фантастичному багатоборстві», перевірити вашу (звертається до учасників гри) і вашу також (до глядачів) ерудицію, знання, реакцію і багато чого іншого.

Чекайте на «книжкові» запитання, а оскільки наша тема - фантастика, деякі з них будуть справді фантастичними.

Перший етап гри, присвячений книгам «**Магус**» та «**Бісова душа**» **Володимира Арсенєва**.

Запитання:

1. В якій країні відбуваються події книги «Магус»? (На батьківщині відомого митця Рафаеля - *Італії*).

2. Що зображено на картині у будинку, в який пробрався з метою крадіжки головний герой книги «Магус». Це одне з семи чудес світу, що знаходиться в центрі Афін і присвячене богу неба за древньогрецькою міфологією (*Храм Зевса*).

3. Одного з немовлят, які стають намісниками багатого роду, назвали іменем великого італійського художника та вченого, автора картини «Таємна вечеря» (*Леонардо*).

4. Який найвідоміший твір італійського поета Данте Аліг'єрі процитовано в епіграфах до книги «Магус» («*Божественна комедія*»).

5. У романі «Бісова душа» оживають герої народних казок. Одну з них словаки називають Єжібаба, чехи - Єжінка; серби - Гвоздензуба. Як називають її українці? (*Баба Яга*).

6. Головний герой роману «Бісова душа» - славний козак, який володіє надприродними здібностями, може заворожувати кулі та шаблю, відвертати зурочення, керувати силами природи. Про таких козаків згадується в романі «Чорна рада» Пантелеймона Куліша. Як їх називали? (*Козаки-характерники*).

7. Яка друга назва роману «Бісова душа»? («*Заклятий скарб*»).

8. Один із розділів книги носить назву, що у давньослов'янській релігії означала мати всього живого, ім'я первісного божества - захисника людини, богині родючості, природи та добра. З часом вона стала охоронницею дому, її скульптурки знаходились у хатах, зображення-амулету носили на шиї (*Берегиня*).

9. Чуні, ботфорти, повстяники, шкарбани... Що це? (*Чоботи*).

Другий етап гри, присвячений книзі «**Елізіум**» **Наталі Чибісової**.

Запитання:

1. Що є одним із ключових елементів у книзі. З ним пов'язане перше зміщення реальності; у тюрмі його не було. Спочатку (у 1459 році до н. е.) він був сонячним, згодом (у 700 році до н. е.) водяним. Також може бути вогняним та пісковим, механічним, кварцовим, електронним (*Годинник*).

2. В одному з видінь головної героїні цей птах був її провідником. У геральдиці він є символом передбачливості та довголіття (*Ворон*).

3. Після оголошення вироку головна героїня грала у гру. Ця інтелектуальна настільна гра колись вважалася небезпечною, прирівнювалася до пияцтва, один із Пап Римських назвав її «вигадкою диявола». В Росії православна церква забороняла цю гру під страхом відлучення від церкви. Про яку «страшну» гру йдеться? (*Шахи*).

4. Головний герой прислав букет квітів головній героїні. Згідно з легендою, ця квітка утворилася з краплі крові богині Афродіти. Вона вважається символом краси, досконалості, блаженства, кохання, гордості, мудрості, тиші, таємниці (*Троянда*).

5. Францію називають країною цієї квітки, недарма вона була геральдичним знаком французьких королів (зображувалася на прапорі). А ще це символ чистоти та ніжності (*Лілія*).

6. Який предмет щоденного вжитку був відсутній у в'язниці? Серед побутових речей навряд чи знайдеться річ більш суперечлива та загадкова. У середні віки держави зберігали таємницю виготовлення цього предмета. Історія цієї речі - це історія взаємин людини та її двійника (*Дзеркало*).

8. Яким іменем головна героїня називає свого коханого? Це ім'я носить перевізник померлих у царство Аїда, який, зокрема, перевозить Енея та Сивілу в знаменитій поемі І. Котляревського «Енеїда» {Харон}.

10. Яскравим образом третьої частини книги є чудовисько із головою бика та тілом людини, що за давньогрецькими легендами мешкало в Критському лабіринті та харчувалося юнаками та дівчатами {Мінотавр}.

11. Цей образ є одним із головних у книзі. Назвати його можна, відповівши на загадку: «Один пастух, тисячу овець пасе» {Місяць}.

12. Цей твір став лауреатом премії імені відомого українського письменника, прізвище якого означає ремісницьку професію, пов'язану з виготовленням глиняного посуду {Олесь Гончар}.

Третій етап гри, присвячений книзі «Овернський клірик» Андрія Шмалька **Запитання:**

1. У знаного фантаста Андрія Шмалька псевдонім - Валентинов. Подумайте і скажіть, чому саме такий псевдонім обра автор? (За іменем батька).

2. У творчому доробку цього автора, окрім чималої кількості художніх творів, є й спроба наукового дослідження українського епосу, а як результат - книга із серії «Манускрипт» «Епос, якого нема». Як ви думаєте, ким за фахом є Андрій Валентинов? (Історик).

3. Головним героєм роману є представник духовенства. Який саме обряд має пройти людина, щоб долучитися до чернечої братії? (Постриг).

4. Країна, в якій відбуваються події книги «Овернський клірик», була суперницею у столітній війні з Англією (Франція).

5. На початку роману брати-монахи, щоб підкріпитися, ловлять собі на вечерю рибку. Пригадайте українські фразеологізми, прислів'я та приказки, де згадується риба («Ні риба ні м'ясо», «Мовчати як риба», «Як риба у воді», «Битися, як риба в саку», «Битися, як рибина в неводі», «Повити рибку в каламутній воді», «Рибак рибака здалеку бачить», «В умілого й долото рибку ловить»).

6. Усі події, про які йдеться в романі, так чи інакше пов'язані з вірою. Як називають особу, що виступає проти переважаючого церковного вчення? (Єретик).

7. Цю організацію було створено у середні віки і попри належність до християнської релігії, що сповідує милосердя, вона відстоювала свої інтереси дуже жорстокими методами. Через неї палали вогнища, на яких горіли єретики та ті, кого підозрювали у зв'язку із нечистю (Інквізиція).

8. Якщо перекласти прізвище персонажа роману кардинала Орсіні українською, то воно викличе асоціацію з вайлуватістю, прагненням поспати у барлогу, поїсти меду. Від якого слова походить це італійське прізвище? (Ведмідь).

9. Один із романів Андрія Шмалька, написаний у співавторстві з його друзями - подружжям Дяченків та творчим дуєтом Генрі Лайоном Олді, отримав дуже символічну назву. Це пентаграма, магічний знак у вигляді п'ятикутної зірки, вписаної в круг. Цей знак може бути як засобом виклику злих сил, так і оберегом від них. Що це за знак, а отже, як називається книжка? («Пентакль»).

Фінал гри

Запитання для першої команди щодо творчості Генрі Лайона Олді:

1. **Що** означає псевдонім - Генрі Лайон Олді? (Комбінація перших літер Імен та прізвищ двох авторів - Дмитра Громова і Олега Ладигенського).

2. Яким видом спорту займаються співавтори та які мають досягнення? (Карате Годзюрю), чорний пояс - Олег, коричневий пояс - Дмитро).

3. Як називається творча майстерня, заснована Олді? («Другий млинець»).

4. Який роман Олді було першим перекладено та видано українською мовою? («Пасербки восьмої заповіді»).

Запитання для другої команди щодо творчості Марини та Сергія Дяченків:

1. Назва дебютного роману подружжя Дяченків? («Брамник»).

2. В якому творі дівчинка-підліток мала знайти п'ятьох принців, аби врятувати королівство? («Королівська обіцянка»).

3. Хто за професією Марина та Сергій? (Сергій - лікар-психіатр, Марина - акторка).

4. Як звати головну героїню роману «Vita Nostra», за який письменники отримали приз «Золотий Кадуцей»? (Сашка).

Літературна вікторина «Сучасна українська література»

- Літературознавці визначають сучасний напрям письменства як:
модернізм
постмодернізм
реалізм
- Сутність якого жанру сучасної літератури відображає девіз «Пишу те, що знаю, а не те, що бачу»
фентезі
магічного реалізму
фантастики
- Письменник - дворазовий переможець «Коронації слова-2006»
А. Кокотюха
Любко Дереш
В. Шевчук
- Українська письменниця - лауреат Шевченківської премії 2005 р. (за роман «Солодка Даруся»)
О. Забужко
Л. Костенко
М. Матіос
- Письменник, якого літературознавці називають класиком сучасної української літератури
С. Жадай
Ю. Андрухович
І. Карпа
- Ю. Андрухович, О. Ірванець, В. Неборак - організатори літературного об'єднання:
«Київська школа»
«Бу-Ба-Бу»
«Пропала грамота»
- Українська письменниця, автор відомих детективних романів
Теодозія Зарівна
Соломія Павличко
Ірен Роздубудьмо
- Автор психологічного роману «Кляса»
Павло Вольвач
Юрій Винничук
Григорій Лютий
- Письменниця, поет, перекладач, фаховий філософ, автор дослідження «Шевченківський міф України: спроба філософського аналізу»
Марія Матіос
Оксана Забужко
Ніна Зборовська
- Подружжя - автори фантастичних романів
Іваненки
Супруненики
Дяченки

Візьміть до уваги!

Смак сучасної української літератури

Лекція-огляд

Пожвавлення літературного процесу в нашій країні сприяло формуванню потужної та цікавої сучасної української літератури, яка може задовольнити читацькі смаки будь-якої аудиторії. Зріс інтерес не лише до творчості «метрів» - Василя Шкляра, Юрія Винничука, Євгенії Кононенко, Василя Кожелянка, Леоніда Кононовича та ін., а й до нового покоління письменників, послідовний (а віднедавна й «масовий») вихід яких на літературну арену спостерігається в останні роки. Так, після Юрія Андруховича, Тараса Прохаська, Юрія Іздрика, Сергія Жадана, Світлани Повалєвої, Любка Дереша, Ірени Карпи, Марини Меднікової, Алли Серової, Ірен Роздобудько, Анни Хоми... з'явилася нова генерація: Галина Логінова, Марина Соколян, Таня Малярчук, Ксеня Харченко, Галина Ткачук, Тетяна Винокурова-Садиченко...

Наймолодша генерація сучасної української літератури

Наприкінці 2005 року було виявлено цікаву тенденцію: практично в кожній європейській країні з'явився бодай один письменник, чия перша книжка, написана ним у 15-17 років, одразу стала національним бестселером. Це, наприклад, Беньямін Леберт з Німеччини (народився 1982 р.) чи Дорота Масловська з Польщі (1983). Але особливо «плодовитим» (як в Україні, так і в Європі) виявився 1984 рік (феномен «1984»), коли народилися Мелісса (Італія), Анн-Софі Брасм (Франція), Мірослав Нагач (Польща), Анна Віковіч (Сербія) та ін. Що ж до України, то перш за все назвемо **Любка Дереша**, який написав свій перший роман **«Поклоніння ящірці»** в 15 років, другий - **«Культ»** - у 16, третій - **«АРХЕ»** - в 19 років. Усі ці твори стали українськими бестселерами і зараз видаються в Європі (Німеччина, Польща, Франція, Італія тощо).

У книжках авторів феномену «1984» майже немає світу дорослих - це замкнутий світ підлітків, де вони постають у конкретних, часто «екстремальних» ситуаціях. Власне, ця екстремальна провокативність забезпечила успіх цих книжок *і серед дорослих, і серед молодих читачів*.

Сьогодні в Україні ми спостерігаємо **нову тенденцію**, що не властива іншим країнам, - появу «іншої» генерації молодих письменників («від 16 до 26»). Свої дебютні твори ці автори написали саме у цьому віці. Серед них: Галина Ткачук, Тетяна Винокурова-Садиченко, Ксеня Харченко, Таня Малярчук, Галина Логінова, Любомира Княжич та ін. Вони створюють абсолютно нову, «дорослу» літературу, в якій здебільшого вже не йдеться про насильство, алкоголь, наркотики, матюки та інші типові теми вчорашнього літературного продукту. Ці автори настільки цікаві й самодостатні, що вже не потребують таких епатажних засобів. І хоча це твори, написані вчорашніми підлітками і часто про дітей та підлітків, але основним читачем цих текстів є доросла людина. Феномен «1984» - це закритий світ підлітків, «від 16 до 26» - активна взаємодія із світом «дорослих».

Деякі з цих книжок будуть «не по зубах» непідготовленому читачеві. Наприклад, до невеличкої книжечки **Ксені Харченко «Історія»** можна написати цілий фоліант наукових коментарів, настільки цей текст насичений дохристиянською хатньою демонологією, а головною героїнею і оповідачем є... дівчинка-домовик. Ще однією особливістю цього автора є блискуча українська мова. Недаремно жоден редактор не вніс до цього тексту жодної правки (навіть коми), а сам твір отримав премію часопису «Сучасність» за кращу прозову публікацію 2005 року.

За нашими дослідженнями, книжку **Галі Ткачук «Славка»** із задоволенням читають люди всіх вікових категорій, але найбільшими прихильниками цього твору виявилися... жінки віком від 35 до 55 років.

Перші два романи **Тетяни Винокурової-Садиченко «Жарт. Із життя психів»** та **«Жарт другий. Квіт папороті»** читає, передовсім, молодь у віці від 15 до 30 років. А от її третій роман **«Ми»** має вже значно ширшу читацьку аудиторію: від 18 до 80-ти.

Ще однією особливістю цієї *іншої генерації* письменників, а точніше письменниць (серед них - лише дівчата!), є те, що хоча всі вони росли в один час і в подібних умовах,

кожна з них є абсолютно не схожою на іншу. Більше того, кожен їх новий твір не подібний на попередній.

Уже зараз на творчість цих письменниць звернули увагу видавці з інших країн. Тому ми переконані, що «вікно в Європу» для України «прорубають» саме вони, адже в цивілізованому світі країну ідентифікують не за економічною чи військовою потугою, а за її культурою і, передовсім, сучасною літературою.

**Провокативна проза:
«Як досягнути безсмертя в домашніх умовах»**

Окремий пласт сучасної української літератури складають жорсткі провокативні тексти таких авторів, як Юрко Іздрик, Сергій Жадан, Світлана Пovalaєва, Ірена Карпа та ін. Подібні твори є невід'ємною частиною літературного процесу будь-якої сучасної країни.

Попри, на перший погляд, відверту провокативність, книжки цих авторів користуються стабільним попитом у читачів. Можливо, секрет їх популярності й у тому, що вони мають «лікувальну дію». Це як з текстами *Леся Подере'янського*: вони «вилікували» українських письменників від надмірного вживання матюччя. Адже ці письменники у «голому виді» показують усі хвороби нашого часу. Прочитайте *«Екзумацію міста» Світлани Пovalaєвої*, і вам ніколи не захочеться спробувати наркотики, навіть з цікавості... А трактат «Про мудаків» зі вже класичного роману *Юрка Іздрика «Воццек»* віджене від вас депресію (недаремно цей «трактат» багаторазово озвучувався багатьма радіостанціями).

**Психологічні новели:
«Світи так просто не нищатья»**

Короткий жанр (новела, оповідання, повістина, мікро-роман) у сучасній українській літературі, традиційно, дуже потужний. Тут варто згадати, бодай, мікро-роман *В'ячеслава Медведя «Льох»*, збірку *Євгенії Кононенко «Новели для нецілованих дівчат»*, її ж книжки *«Без мужика»*, *«Повії теж виходять заміж»*; *«Лексикон таємних знань» Тараса Прохаська*, *«Логіку речей» Василя Кожелянка*, *«Завжди» Наталки Забрамської*, *«У снігах» Василя Портяка*, збірку *Леоніда Кононовича «Повернення»* та ін.

Усе це - література, котра зачіпає найпотаємніші емоції, які люди часто приховують самі від себе. Це - колізії людських стосунків та анатомія душевного стану в різних життєвих ситуаціях.

Коротка проза В'ячеслава Медведя, Тараса Прохаська та Леоніда Кононовича потребує підготовленого читача, а інші книжки розраховані на найширшу аудиторію.

**Посткатастрофна проза:
«Не можна заплющувати очі. Інакше ніколи
не побачимо світла...»**

У 2004 році *Леонід Кононович* вразив українського читача романом *«Тема для медитації»*. Журналістам довелось шукати нових означень для жанрової характеристики цього твору, оскільки нічого подібного в українській літературі досі не було. Так з'явився термін **посткатастрофна проза** (*Микола Скиба*). Роман отримав низку схвальних рецензій, спровокував гострі дискусії у пресі не лише щодо нього самого, але й стосовно того, хто і як пише про цей твір. «Тема для медитації» стала предметом безкінечних обговорень на Інтернет-форумах. У популярному серед молоді Інтернет-виданні СУМНО (sumno.com) роман майже два роки незмінно перебував на першому місці серед рекомендованих для читання книжок (всі інші - не «виживали» більше 2-х місяців).

«Цією рецензією я вирішив поламати стандарти нашого сайту на мі-ні-рецензії. Книга Леоніда Кононовича дуже змінила мій світогляд, якщо не зламала його взагалі... Я пережив цей твір, я пережив його разом з головним героєм, бо це неймовірне творіння, аналогів якому я не зустрічав ні в сучасній, ні в літературі, яку називають класикою. Це нереальний роман про реальні події, написаний реальною людиною...» (*Богдан Логвиненко, головний редактор Інтернет-видання СУМНО*)

"Тема для медитації" доводить, що можна писати без викаблучувань, без спецефектів, але це потребує спалених нервів, концентрації потужних зусиль... Я думаю, що це один з перших епічних романів у всій українській літературі взагалі» (*Василь Герасим'юк*).

**Містичні пригоди: «Якщо неприємність має статус,
то вона обов'язково станеться»**

Подібно до коротких форм, цей жанр, один із найпотужніших розділів сучасної літератури. Ці книжки читають усі: люди від 12 до 112 років, чоловіки і жінки, бізнесмени, держслужбовці, безробітні.

Українські містичні пригоди не мають нічого спільного з голлівудськими жахалками чи європейськими псевдоісторичними трилерами. Вони розгортаються не у вигаданих світах, а серед знайомих нам реалій. Починаючи від пригод мандрівного дяка, який придумав пісню «про комара, що на мусі оженився» («Срібне молоко» Валерія Шевчука), Тура з роману **Сергія Батурина «Охоронець»** чи «українського Зорро» з роману **Володимира Лиса «Маска»**, аж до героїв романів **Василя Шкляра «Ключ»** (Гран-прі конкурсу «Золотий Бабай» та міжнародного конвенту фантастів «Спіраль століть») та «**Кров кажана**» або ретро-історії **Василя Кожелянка «Срібний павук»**, яку вже читають фіни...

**Альтернативна історія: «Сьомого листопада 1941 року війська прямо з параду
йшли, ні, не на фронт, йшли в теплі казарми. Путь»**

«Батьком» цього популярного у всьому світі жанру («що було би, як би?..») в українській літературі є **Василь Кожелянко**. Його романи-анекдоти «**Дефіляда в Москві**», «**Конотоп**», «**Тероріум**» та ін. охоплюють величезний період української історії: від Конотопської битви і Помаранчевої революції до... висадки українців на Марс. **Людям без почуття гумору читати не рекомендується!**

Як пише Олег Сидор-Гібелінда: «Сьогодні вже соромно бодай не читати (якщо не прочитати на даний момент) його творів... У кожному разі, ті, хто не читав «Дефіляду»... стараються приховувати цей ганебний факт від уваги прогресивної української громадськості. А потай дістають заповітну книгу... та й замикаються з нею в якійсь комірчині. Певен, що години, віддані Кожелянкові, будуть незгіршими у їхньому житті».

Спробував себе у цьому жанрі й **Олександр Ірванець** зі своїм фантазмагоричним романом «**Рівне/Ровно**», з чиеї «легкої руки» конкурс «Коронація слова» в останні роки «в народі» називають «Кремація слова».

**Гостросюжетний сентиментальний роман: «У кожного є щось таке, що він
ненавидить з особливим смаком»**

Головними читачами цих романів є, передовсім, жінки. Авторками - теж. У центрі кожної історії - інтрига, навколо якої розгортається сюжет. Кращими взірцями цієї літератури в Україні сьогодні можна назвати романи: **Алли Серової «Правила гри»** (Гран-прі конкурсу «Коронація слова-2000») і «**Подвійне дно**»; **Євгенії Кононенко «Імітація»** та «**Зрада**»; **Марини Меднікової «ТЮ!**», «**Зірка, або Терористка**», «**Крутая плюс, або Терори-стка-2**»; **Анни Хоми «Репетитор»** (друга премія конкурсу «Коронація слова-2001»); **Людмили Баграт «Зло**»; **Ірен Роздобудько «Мерці»** (друга премія конкурсу «Коронація слова-2000»), «**Ескорту смерть**» та ін.

Для справжніх чоловіків: «Ніколи не кажи зайвого»

На відміну від багатьох інших жанрів, суто чоловічий роман (якісний екшн) в українській літературі з'явився лише в середині 1990-х. Іронічний кримінальний роман **Леоніда Кононовича «Я, зомбі»**, опублікований у часописі «Сучасність», став першою ластівкою. Кононович створив десяток романів у цьому ж жанрі, серед яких варто виділити також «**Кайдани для олігарха**» та «**Феміністка**».

Якщо романи Леоніда Кононовича є суто «чоловічою» прозою, то роман-бойовик «**Елементал**» **Василя Шкляра** (Гран-прі конкурсу «Коронація слова-2001») із задоволенням читають і сильні представниці «слабкої статі».

Замість висновків

Безумовно, що палітра сучасної української літератури, намальована нами, далеко не повна і значною мірою суб'єктивна. Адже її неможливо уявити без вишуканої есеїстики **Костя Москальця («Келія чайної троянди», «Людина на крижині»** та ін.), творів блискучого майстра провокативних еротичних історій **Юрія Винничука («Діви ночі»,**

«Весняні ігри в осінніх садах» та ін.), майстра суржикю **Богдана Жолдака** (**«Бог буває», «Топінабур, сину», «Антиклимакс»** та ін.), метра «чорнухи» **Олеся Ульяненка** (**«Сталінка», «Дофін Сатани»** та ін.), «багатостаночника» **Андрія Кокотюхи**, який працює у декількох жанрах (**«Шлюбні ігрища жаб», «Нейтральна територія»** тощо), та багатьох-багатьох інших.

У цьому невеличкому огляді представлені найбільш яскраві, з нашої точки зору, напрями сучасної української літератури, до висвітлення яких ще не «дозріла» українська преса, за винятком окремих «глянцевих»... російськомовних часописів, наприклад, «Експерт Україна» чи «Elite club».

Ми свідомо не згадували «медіа-розкручених» Юрія Андруховича, Оксани Забужко чи Павла Загребельного - про них завжди можна щось знайти в медіа-просторі України... Не торкались і сучасної української поезії, огляду якої можна присвятити цілу книжку, а також дитячої та підліткової літератури, котрі тільки починають «набирати оберти» в нашій країні.

Ми свідомо уникали й оцінок, а наша «класифікація» є дуже умовною, бо цей огляд може слугувати лише попереднім орієнтиром у виборі читачем «своїх» книжки.

П.Мацкевич,
редактор видавництва «Кальварія»

(Сучасна українська література / укл. Шимон О. ; відповідальний ред. Цуріна І. ; Нац.парлам. б-ка України. – Київ, 2009.)